

Research article

The effectiveness of oral health promotion programs
among children aged 9 months - 2 years 6 month's parents at Well Baby Clinic
in Wiang Chiang Rung Hospital, Wiang Chiang Rung District, Chiang Rai Province

Pimnipa Kawin

Master of Public Health,
School of Medicine,
University of Phayao

Anukool Manoton

School of Medicine,
University of Phayao

Abstract

Dental caries is one of the most common oral health problems in the world population. Particularly in pre-school children, which is the first year of having deciduous teeth in the mouth and is considered a period of rapid tooth decay that parents therefore have a very important role to manage. This quasi-experimental research aimed to study the effectiveness of the oral health care program for parents who took their children to acquire treatment at Well Baby Clinic at Wiang Chiang Rung Hospital, Chiang Rai Province. Simple random sampling was used to recruit 128 subjects into 2 groups. Each experimental and control group consisted of 32 parents and their 32 children. The intervention was an activity program for children with oral health care that applied the theory of health belief model and social support theory proceeding via educating, raising awareness on children's oral health, demonstrating, hands-on group activities and home visits. The results showed that after the intervention, the parents in the experimental group significantly increased knowledge, perceived of oral health behavior, attitude and behavior and decreased plaque accumulation among their children at 0.05 level of significance.

Corresponding author

Pimnipa Kawin

E-mail : pimnipa895@gmail.com

Received date : 30 September 2020

Revised date : 7 October 2020

Accepted date : 5 November 2020

In conclusion, the study program tends to raise the parental knowledge, perception, attitude, and oral health care behaviors for their children. As the result the children had better oral health. The successful factors involve the participatory practice of parents, real exchanged experience, motivation from public health officers and practical experiences.

Keywords: oral health care, program; preschool children; parents; Well Baby clinic; plaque

บทความวิจัย (Research article)

ประสิทธิผลของโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน - 2 ปี 6 เดือน
ของผู้ปกครองที่พาเด็กมารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย

พิมพ์นิภา กาวิน

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร
มหาบัณฑิต คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

อนุกุล มะโนทน

คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

บทคัดย่อ

โรคฟันผุเป็นปัญหาสุขภาพช่องปากที่พบมากในประชากรโลก โดยเฉพาะในเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งเป็นช่วงขบฟันครั้งแรกของการมีฟันน้ำนมขึ้นในช่องปาก และนับเป็นช่วงวัยที่มีฟันผุลุกลามอย่างรวดเร็ว ผู้ปกครองจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดูแล การวิจัยกึ่งทดลองครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน - 2 ปี 6 เดือน ของผู้ปกครองที่พาเด็กมารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย สุ่มตัวอย่างอย่างง่ายแบบทราบความน่าจะเป็น คัดเลือกตามเกณฑ์ ทั้งหมด 128 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มทดลอง คือ ผู้ปกครอง 32 คน เด็ก 32 คน และกลุ่มควบคุม คือ ผู้ปกครอง 32 คน เด็ก 32 คน เครื่องมือคือ โปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ และทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม โดยการให้ความรู้ สร้างการรับรู้ด้านสุขภาพช่องปากเด็ก การสาธิตและฝึกปฏิบัติจริง กิจกรรมกลุ่ม และการติดตามเยี่ยมบ้าน

ผลการศึกษาพบว่า หลังการทดลอง ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ การรับรู้ด้านสุขภาพช่องปากเด็ก ทักษะการปฏิบัติที่เพิ่มขึ้น และปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันเด็ก หลังทดลองมีค่าเฉลี่ยลดลงจากก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผู้รับผิดชอบบทความ

พิมพ์นิภา กาวิน

อีเมลล์ : pimnipa895@gmail.com

วันที่ได้รับต้นฉบับ : 30 กันยายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ : 7 ตุลาคม 2563

วันตอบรับบทความ : 5 พฤศจิกายน 2563

โดยสรุป ผลของโปรแกรมนี้นำให้ผู้ปกครองมีความรู้ การรับรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปาก
เด็กที่ดีขึ้น เด็กมีฟันสะอาด สุขภาพช่องปากดีขึ้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จคือ การเรียนรู้และการปฏิบัติแบบ
มีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การได้รับประสบการณ์จริงจากการแลกเปลี่ยน และการกระตุ้นเตือนจากเจ้าหน้าที่ด้าน
สาธารณสุข และการฝึกปฏิบัติจริง

คำสำคัญ: โปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก; เด็ก 9 เดือน-2 ปี 6 เดือน; ผู้ปกครอง; คลินิกเด็กดี; ปริมาณ
แผ่นคราบจุลินทรีย์

บทนำ

โรคฟันผุเป็นปัญหาสุขภาพช่องปากที่พบแพร่หลายมากในประชากรโลก เกิดขึ้นกับทุกเพศทุกวัย และทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะในเด็กก่อนวัยเรียนนับเป็นช่วงวัยที่มีฟันผุกลายอย่างรวดเร็ว¹ สาเหตุหลักอันเนื่องมาจาก พฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้ปกครอง² เนื่องจากเด็กวัยนี้ไม่สามารถทำกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ ได้เอง ผู้ปกครองจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเลี้ยงดู ช่วยเหลือดูแลในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ การดูแลสุขภาพช่องปากให้มีความสะอาดสมบูรณ์จึงนับเป็นสิ่งสำคัญที่ควรส่งเสริมเพราะช่องปากเป็นส่วนสำคัญที่เป็นช่องทางให้เด็กก่อนวัยเรียนสามารถบริโภคอาหารได้ครบถ้วนตามหลักโภชนาการ และนำไปเสริมสร้างร่างกายให้เติบโตแข็งแรงและมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ในอนาคต

โรคที่เป็นสาเหตุหลักของอาการเจ็บปวดและการสูญเสียฟันน้ำนมก่อนกำหนดคือ โรคฟันผุ³ ซึ่งในเด็กอายุ 3 ปี ที่ใช้เป็นตัวแทนในการติดตามผลการเกิดโรคฟันผุในฟันน้ำนม พบว่าจากผลการสำรวจสถานะทันตสุขภาพแห่งชาติ ของสำนักงานทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2560⁴ สำรวจพบ เด็กมีฟันผุระยะเริ่มต้น 31.1% มีฟันผุยังไม่ได้รับการรักษา 52.0% มีค่าเฉลี่ยฟันผุ 2.7 ซี่/คน ค่าเฉลี่ยฟันผุถอน อุด 2.8 ซี่/คน ในภาคเหนือเด็ก 3 ปี มีฟันผุ ร้อยละ 51.0 มีค่าเฉลี่ยฟันผุ 2.4 ซี่/คน ค่าเฉลี่ยฟันผุถอน อุด 2.5 ซี่/คน และจากผลการสำรวจข้อมูลสุขภาพช่องปากของเด็กอายุ 3 ปี ในเขตพื้นที่รับผิดชอบโรงพยาบาลเวียงเชียงราย ในระยะเวลา 3 ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2561 และ พ.ศ. 2562 โดยข้อมูลจากระบบรายงานข้อมูลสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย⁵ พบว่าเด็กอายุ 3 ปี ในเขตพื้นที่ที่มีฟันผุ ร้อยละ 24.36 33.77 และ 55.0 ตามลำดับ และจากผลการรายงานข้อมูลการเข้ารับบริการของผู้ปกครองเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ในระยะเวลา 3 ปี ย้อนหลัง ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 พ.ศ. 2561 และ พ.ศ. 2562 ร้อยละของเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ได้รับตรวจสุขภาพช่องปาก 62.07 69.49 และ 78.12 ตามลำดับ ร้อยละของผู้ปกครองที่ได้รับการฝึกแปรงฟันแบบลงมือปฏิบัติพบ 53.69 57.18 และ 73.64 แม้ว่าเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ในพื้นที่ มีการเข้าถึงและเข้ารับบริการที่มากขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา แต่ร้อยละฟันผุของเด็กยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กยังมีฟันที่ผุมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจากการเก็บข้อมูลการให้บริการในคลินิกเด็กดีในปี พ.ศ. 2562 พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการดูแลรักษาฟันน้ำนมเท่าที่ควร ไม่รับรู้ถึงสาเหตุ ความรุนแรงของโรค และโอกาสเสี่ยงของการเกิดโรคฟันผุในเด็ก ร่วมกับการปฏิบัติที่ไม่ถูกวิธี ปัญหาฟันน้ำนมผุในเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ในพื้นที่ จึงเป็นปัญหาด้านสุขภาพช่องปากที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขไม่ให้ลุกลามต่อไป

เนื่องด้วยการดูแลสุขภาพช่องปากของเด็กก่อนวัยเรียนต้องอาศัยผู้ปกครองเป็นหลัก⁶ วิธีการดูแลช่องปากอย่างง่ายคือการแปรงฟัน เพราะการแปรงฟันเป็นการช่วยกำจัดคราบจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรคฟันผุที่ติดอยู่บนตัวฟันและลื่นออกไปได้ ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดที่จะจัดทำวิจัยเรื่องประสิทธิภาพของโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ของผู้ปกครองที่มาใช้บริการคลินิกเด็กดี

โรงพยาบาลเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพช่องปากเด็กและป้องกันโรคตั้งแต่ฟันซี่แรก โดยประยุกต์ใช้แนวคิด หลักการของ ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ และทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม มาพัฒนาและปรับปรุงวิธีการให้บริการ จัดโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ให้แก่ผู้ปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีความรู้ มีทัศนคติที่ดี มีการรับรู้ด้านสุขภาพช่องปาก และมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากของบุตรหลานให้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้ปัญหาโรคฟันผุในเด็กเล็กลดลง เพื่อสุขภาพช่องปากที่ดีของเด็กต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์และวิธีการ

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ของผู้ปกครองที่พาเด็กมารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความรู้ การรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม ในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง
2. เพื่อเปรียบเทียบร้อยละของฟันที่มีคราบจุลินทรีย์ในช่องปากเด็ก 9 เดือน - 2 ปี 6 เดือน ก่อนและหลังการได้รับโปรแกรมของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน

$$n/\text{กลุ่ม} = \frac{2\sigma^2 (Z_\alpha + Z_\beta)^2}{(\mu_1 - \mu_2)^2}$$

เมื่อ	n	= จำนวนกลุ่มตัวอย่างต่อกลุ่ม
	Z_α	= ค่ามาตรฐานใต้โค้งปกติ
	Z_β	= ค่ามาตรฐานใต้โค้งปกติ
	μ_1	= ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมปฏิบัติตัวของกลุ่มทดลอง
	μ_2	= ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมปฏิบัติตัวของกลุ่มเปรียบเทียบ
	σ_2	= ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรของพฤติกรรมปฏิบัติของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

วารสารทันตภิบาล ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563

กลุ่มทดลอง คือ ผู้ปกครอง 32 คน และเด็ก 32 คน รวม 64 คน เป็นกลุ่มผู้ปกครองที่พาเด็กมารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย กลุ่มควบคุม คือ ผู้ปกครอง 32 คน และเด็ก 32 คน รวม 64 คน เป็นกลุ่มผู้ปกครองที่พาเด็กมารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลป่าซาง อำเภอเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งหมด 128 คน

การสุ่มตัวอย่างแบบทราบความน่าจะเป็น ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย โดยการจับฉลาก ทำการศึกษาในกลุ่มประชากรในพื้นที่เดียวกันคือ พื้นที่อำเภอเวียงเชียงราย เพราะมีลักษณะทางประชากรวิธีชีวิต ภูมิประเทศมีลักษณะเดียวกัน เพื่อให้ได้คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีความแตกต่างกัน ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ เดือนกุมภาพันธ์ 2563 ถึง เดือนเมษายน 2563 ในการวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยพะเยา โดยมีเลขที่การรับรอง 3/037/62 ณ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2563

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

คือ แบบสอบถาม มีทั้งหมด 5 ด้าน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 10 ข้อ ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปาก จำนวน 12 ข้อ ส่วนที่ 3 การรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปาก จำนวน 25 ข้อ ส่วนที่ 4 ทศคติของผู้ปกครอง จำนวน 10 ข้อ ส่วนที่ 5 พฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลช่องปากเด็ก จำนวน 10 ข้อ มีการตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence :IOC) และนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) โดยทดสอบกับกลุ่มทดสอบที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล

การดำเนินงานวิจัยทั้งสิ้น 12 สัปดาห์ เดือน กุมภาพันธ์ 2563 - เมษายน 2563 โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ

1. ระยะเตรียมการ

สัปดาห์ที่ 1 : ติดต่อประสานงานกับพื้นที่โรงพยาบาลเวียงเชียงราย และรพ.สต.ป่าซาง เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูล ชี้แจงรายละเอียด ขั้นตอน และระยะเวลาให้กับกลุ่มอสม.และกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการวิจัย

2. ระยะดำเนินการในสัปดาห์ที่ 2, 3, 4, 5, 6, 7 และ 8

สัปดาห์ที่ 2 : เก็บข้อมูลแบบสอบถามก่อนทดลองกับผู้ปกครองกลุ่มทดลอง ตรวจปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันเด็ก ผู้วิจัยให้ความรู้ ส่งเสริมทัศนคติ และสอนการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กและเรื่องโรคในช่องปากเด็กโดยการบรรยายประกอบสื่อภาพ วิดีทัศน์ และให้ผู้ปกครองได้ฝึกปฏิบัติจริงในการแปรงฟันเด็ก โดยทำเป็นกิจกรรมกลุ่ม ให้ผู้ปกครองกับเด็กทีละ 3 ครอบครัว กลุ่มสุดท้าย 2 ครอบครัว เข้ามาในห้องคลินิกเด็กดี รวมทั้งหมด 11 กลุ่ม ใช้เวลากลุ่มละ 20 นาที และสร้างกลุ่ม LINE โดยเชิญผู้ปกครองและอสม.เข้าร่วมเพื่อเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนข้อมูล การดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก

วารสารทันตภิบาล ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563

ระหว่างผู้ปกครองกับผู้วิจัย และผู้ปกครองด้วยกันเอง ซึ่งผู้วิจัยและอสม.จะมีการกระตุ้นด้วยข้อความหรือส่งภาพ วิดีโอให้ความรู้ไปในกลุ่ม LINE อย่างสม่ำเสมอทุกวัน

สัปดาห์ที่ 3 และ 4 : กิจกรรมการเยี่ยมบ้านครั้งที่ 1 โดยเจ้าหน้าที่ผู้วิจัยร่วมกับอสม. เวลาที่ใช้ในการเยี่ยมบ้าน 20 นาที ต่อ 1 หลัง หนึ่งวันเยี่ยมได้ 9 หลัง กลุ่มทดลองทั้งหมดมี 32 คน ใช้เวลาในการเยี่ยมบ้านทั้งหมด 4 วัน

สัปดาห์ที่ 5 : กิจกรรมกลุ่มระหว่างผู้ปกครอง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันหารือและสรุปแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน - 2 ปี 6 เดือน

สัปดาห์ที่ 6 7 และ 8 : กิจกรรมการเยี่ยมบ้านครั้งที่ 2 โดยเจ้าหน้าที่ผู้วิจัยร่วมกับอสม. เวลาที่ใช้ในการเยี่ยมบ้าน 20 นาที ต่อ 1 หลัง หนึ่งวันเยี่ยมได้ 9 หลัง กลุ่มทดลองทั้งหมดมี 32 คน ใช้เวลาในการเยี่ยมบ้านทั้งหมด 4 วัน และทำการ เก็บข้อมูลแบบสอบถามหลังการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม และตรวจปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันเด็ก สำหรับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มควบคุม เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจะจัดเวทีให้ความรู้และฝึกปฏิบัติจริงให้กับผู้ปกครอง

3.ระยะรวบรวมข้อมูลและประเมินผลในสัปดาห์ที่ 9, 10, 11 และ 12

ผลการศึกษา

ตาราง เปรียบเทียบคะแนนความรู้ การรับรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน - 2 ปี 6 เดือน ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม ในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

	n	$\bar{x}$	S.D.	Mean Difference	95% CI of Mean Difference	df	t	P value
ความรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็ก								
ก่อนการทดลอง								
กลุ่มควบคุม	32	7	1.48	0.44	-0.27 ถึง 1.15	62	1.23	0.224
กลุ่มทดลอง	32	6.56	1.36					
หลังการทดลอง								
กลุ่มควบคุม	32	7.19	1.49	-4.81	-5.34 ถึง -4.29	62	18.26	<0.001
กลุ่มทดลอง	32	12	0					

	n	$\bar{x}$	S.D.	Mean Difference	95% CI of Mean Difference	df	t	P value
การรับรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็ก								
ก่อนการทดลอง								
กลุ่ม	32	80.66	10.82	3.38	-1.65 ถึง 8.40	62	1.34	0.224
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	72.28	9.23					
หลังการทดลอง								
กลุ่ม	32	79.81	4.99	-39.16	-41.18 ถึง -37.13	62	38.69	0.013
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	118.97	2.79					
ทัศนคติของผู้ปกครองเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็ก								
ก่อนการทดลอง								
กลุ่ม	32	32.97	5.10	1.88	-0.03 ถึง 4.38	62	1.49	0.731
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	31.09	4.95					
หลังการทดลอง								
กลุ่ม	32	32.72	3.75	-14.13	-15.63 ถึง -12.62	62	18.79	0.009
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	46.84	2.00					
พฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก								
ก่อนการทดลอง								
กลุ่ม	32	13.91	2.49	1.91	0.71 ถึง 3.10	62	3.20	0.965
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	12.00	2.27					
หลังการทดลอง								
กลุ่ม	32	14.03	2.39	-5.78	-6.65 ถึง -4.91	62	13.29	<0.001
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	19.81	0.59					

	n	$\bar{x}$	S.D.	Mean Difference	95% CI of Mean Difference	df	t	P value
ปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันเด็ก								
ก่อนการทดลอง								
กลุ่ม	32	74.97	18.59	0.61	-9.07 ถึง 10.29	62	0.13	0.614
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	74.37	20.12					
หลังการทดลอง								
กลุ่ม	32	80.58	19.33	72.39	65.02 ถึง 79.76	62	19.64	0.029
ควบคุม								
กลุ่มทดลอง	32	8.19	7.82					

บทวิจารณ์และสรุปผล

จากการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน - 2 ปี 6 เดือนของผู้ปกครองที่พาเด็กมารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย ได้ผลการศึกษา

1. ข้อมูลลักษณะประชากรของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง ผู้ปกครอง จำนวน 32 คน เด็ก จำนวน 32 คน ที่มารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลเวียงเชียงราย และกลุ่มควบคุม ผู้ปกครอง จำนวน 32 คน เด็กจำนวน 32 คน ที่มารับบริการคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลป่าซาง อำเภอเวียงเชียงราย จังหวัดเชียงราย ลักษณะประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20 – 39 ปี มีความสัมพันธ์เป็นมารดาของเด็ก ประกอบอาชีพรับจ้าง มีการศึกษาสูงสุดอยู่ในช่วงมัธยมศึกษา/ปวส./ปวช. รายได้ผู้ปกครองส่วนใหญ่ ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน 4 - 5 คน ในด้านข้อมูลเด็ก พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 2 ปี และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนแรกและคนที่ 2 เป็นส่วนใหญ่

2. ความรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็ก

ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็กหลังการทดลองเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนทดลอง และมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้มาจาก ระหว่างการทดลองในพื้นที่ของกลุ่มทดลองได้มีการจัดโปรแกรมสุขศึกษาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพช่องปากเด็กให้กับผู้ปกครอง จึงทำให้ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้เพิ่มขึ้น และเมื่อเทียบคะแนนเฉลี่ยผลต่างคะแนนความรู้ กลุ่มทดลองยังมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 18.26$, $95\%CI = -5.34$ ถึง -4.29) ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัสมาพร สุรินทร์ และคณะ⁷ ศึกษาเรื่องผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาสำหรับผู้ปกครอง ในการป้องกันฟันผุของเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลโคกยาง

อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง การรับรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็ก กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 42 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 21 คน และกลุ่มควบคุม 21 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมทันตสุขศึกษาโดยการทำกิจกรรมกลุ่ม การสอนให้คำแนะนำ การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ เล่นเกม ดุวีดีโอที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันฟันผุของเด็กปฐมวัย ส่วนกลุ่มควบคุม ได้รับเอกสารความรู้ในการป้องกันฟันผุสำหรับเด็กปฐมวัย ระยะเวลา ดำเนินการ 4 สัปดาห์ หลังจากได้รับโปรแกรม กลุ่มทดลองมีความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันฟันผุสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p < 0.001$ และ $p = 0.001$ ตามลำดับ) ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีความรู้และพฤติกรรมในการ ป้องกันฟันผุ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p\text{-value} = 0.832$ และ $p = 0.113$ ตามลำดับ) ความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันฟันผุระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 ($p < 0.001$ และ $p = 0.001$ ตามลำดับ)

3.การรับรู้ของผู้ปกครองด้านสุขภาพช่องปากเด็ก

การรับรู้ด้านสุขภาพช่องปากเด็กในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของโรคฟันผุ การรับรู้ความรุนแรงของโรคฟันผุ การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรคฟันผุ การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรคฟันผุ การรับรู้ปัจจัยกระตุ้น กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ด้านสุขภาพช่องปากเด็กหลังการทดลองเพิ่มมากกว่าก่อนทดลองและมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 38.69$, 95% CI = -41.18 ถึง -37.13) เนื่องจากกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการประยุกต์แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ และการสนับสนุนทางสังคมในการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองได้รับรู้โอกาสเสี่ยง ความรุนแรงของการเกิดโรคฟันผุ ประโยชน์ในการป้องกันโรคฟันผุ มีการสอบถามถึงอุปสรรคในการป้องกันโรคฟันผุ และให้แรงกระตุ้นในการปฏิบัติ ร่วมกับการติดตามเยี่ยมบ้านและกระตุ้นทางแอปพลิเคชัน LINE เพื่อเสริมสร้างกำลังใจและเป็นแรงกระตุ้นทางบวกกับผู้ปกครอง ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับการศึกษาของ สุขนันท์สินี เพชรสุวรรณ⁸ ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของโปรแกรมการแปรงฟันแบบฝึกปฏิบัติจริงสำหรับผู้ปกครอง ของเด็กก่อนวัยเรียนช่วงอายุ 2-3 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การ บริหารส่วนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กอายุ 2 – 3 ปี และผู้ปกครองของเด็ก จำนวน 26 คน สิ่งทดลอง คือ โปรแกรมการแปรงฟันแบบฝึกปฏิบัติจริง และการเยี่ยมบ้าน พบว่า ผู้ปกครองที่ได้รับโปรแกรมการแปรงฟันแบบปฏิบัติจริงมีคะแนนความรู้เรื่องทันตสุขภาพ การรับรู้ผลกระทบความรุนแรงเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพช่องปากเด็ก ทักษะคิด ในการดูแลช่องปากเด็กหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และค่าเฉลี่ยปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันหลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$)

4.ทัศนคติของผู้ปกครองเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็ก

ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีทัศนคติเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากเด็กหลังการทดลองเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนทดลอง และมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้มาจาก ระหว่างการทดลองได้มีการให้แรงสนับสนุนและการกระตุ้นเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพช่องปากเด็กให้กับผู้ปกครอง จึงทำให้ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติที่เพิ่มขึ้น และเมื่อเทียบคะแนนเฉลี่ยผลต่างคะแนนทัศนคติกลุ่มทดลองยังมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 18.79$, 95% CI = -15.63 ถึง -12.62) ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธาราทิพย์ ก้อนทอง³ ศึกษาเรื่องผลของโปรแกรมประยุกต์การพัฒนาความสามารถในการดูแลช่องปากแบบใกล้ชิดต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดูแลทันตสุขภาพของเด็กในปกครองของผู้ปกครองเด็ก ก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านตะดอบ ตำบลตะดอบ อำเภอเมือง จังหวัด

ศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย เด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 96 คน และผู้ปกครองของเด็กจำนวน 96 คน แบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มละ 48 คน ผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลอง ผู้ปกครองกลุ่มทดลอง มีความรู้เรื่องโรคฟันผุ ทักษะการปฏิบัติตัวในการดูแลทันตสุขภาพ และการให้แรงสนับสนุนทางสังคมสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่า กลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเด็กก่อนวัยเรียนมีปริมาณคราบจุลินทรีย์น้อยกว่าก่อนการทดลองและน้อยกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 8.04$, 95% CI = 0.54 – 0.91)

5.พฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก

ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กหลังการทดลองเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนทดลอง และมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้มาจากระหว่างการทดลองได้มีการสาธิตวิธีการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก เช่น การแปรงฟัน แปรงลิ้น การจัดท่าที่เหมาะสมในการแปรงฟัน และสอนให้ผู้ปกครองได้ฝึกปฏิบัติจริง โดยจับคู่กับบุตรหลานของตน ทั้งยังมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกอาหาร ชนิดของนม และโทษของการใช้ขวดนม ให้ผู้ปกครองได้เกิดความรู้และตระหนักในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก จึงทำให้ผู้ปกครองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมที่เพิ่มขึ้น และเมื่อเทียบคะแนนเฉลี่ยผลต่างคะแนนพฤติกรรมกลุ่มทดลองยังมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 13.29$, 95%CI = -6.65 ถึง -4.91) ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุปรียา เครือสาร และคณะ⁹ ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากและสภาวะช่องปากของเด็กก่อนวัยเรียนที่มารับบริการคลินิกทันตกรรมเด็กดี อย่างต่อเนื่อง และไม่ต่อเนื่อง โรงพยาบาลหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ผู้ปกครองในกลุ่มเด็กที่มารับบริการทันตกรรมอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมด้านการทำความสะอาดช่องปากและตรวจสภาวะช่องปากให้เด็กในปกครอง การเลือกอาหารว่างให้เด็ก การบริโภคนมของเด็กและการพาเด็กมารับบริการทันตกรรมสูงกว่า ในกลุ่มที่มารับบริการไม่ต่อเนื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 เด็กก่อนวัยเรียนที่มาเข้ารับบริการ ทันตกรรมอย่างต่อเนื่องจะมีสภาวะการเกิดฟันผุและการมีคราบจุลินทรีย์น้อยกว่ากลุ่มที่มาเข้ารับบริการทันตกรรมไม่ต่อเนื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.ปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันเด็ก

กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยปริมาณคราบจุลินทรีย์บนตัวฟันลดลงต่ำกว่าก่อนทดลองและน้อยกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก เน้นส่งเสริมการแปรงฟันป้องกันฟันผุ ผู้ปกครองที่ได้รับการฝึกปฏิบัติจึงสามารถนำไปใช้จริงได้อย่างถูกต้องในชีวิตประจำวัน เมื่อเกิดการปฏิบัติจริงจึงทำให้เกิดผลปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์ในช่องปากเด็กกลุ่มทดลองหลังทดลองลดลงน้อยกว่าก่อนทดลอง และน้อยกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 19.64$, 95%CI = 65.02 ถึง 79.76) ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิลาวรรณ์ มากประดิษฐ์¹⁰ ศึกษาเรื่องประสิทธิผลในการทำความสะอาดช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียน ระหว่างการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโดยทันตบุคลากรและครูผู้ดูแลเด็ก ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถของแม่ ในการทำความสะอาดช่องปากลูกก่อนวัยเรียนหลังได้รับการอบรมด้วยวิธีที่แตกต่างกัน พบว่า เด็กมีปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์ในช่องปากลดลงจากก่อนการทดลองทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$)

โดยสามารถสรุปผลการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้ว่า

การจัดโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน ซึ่งเป็นช่วงขวบปีแรกของการมีฟันน้ำนมขึ้นครั้งแรกขึ้น ควรจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้ปกครองที่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นบิดา มารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย ที่เป็นผู้ดูแลเด็ก ควรจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทเพื่อส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้นในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้จัดให้มีการให้ความรู้ สร้างการรับรู้ การเสริมแรงให้กับผู้ปกครอง และฝึกปฏิบัติจริงในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก โดยรูปแบบกิจกรรมมีทั้งการอบรมให้ความรู้ พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้ปกครองในการดูแลและเด็ก การติดตามเยี่ยมบ้านโดยเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ร่วมกับการกระตุ้นเตือนผู้ปกครองให้เกิดพฤติกรรมที่ดีในการดูแลช่องปากเด็ก ระยะเวลาการดำเนินการทั้งสิ้น 12 สัปดาห์ จากผลการดำเนินงานทำให้เกิดผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้ปกครองมีความรู้ การรับรู้ด้านสุขภาพช่องปากเด็ก เกิดทัศนคติ และพฤติกรรมที่ดี สามารถไปดูแลช่องปากบุตรหลานของตนเอง และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับบุคคลใกล้ชิดได้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระบวนการขั้นตอนการวิจัย ขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่เข้าร่วมโปรแกรมการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 9 เดือน – 2 ปี 6 เดือน และดำเนินการตามแผนงานโครงการทุกขั้นตอนเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณบุคลากรโรงพยาบาลเวียงเชียงรุ้ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลป่าซาง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และผู้มีส่วนร่วมทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจและคอยสนับสนุนการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. อุดมพร รักเถาว์ และจารุวรรณ วงษ์เวช. ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้ปกครองต่อการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กก่อนวัยเรียน. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้* 2558;2 (1):52-64.
2. ปริญา จิตอร่าม และกุลนาถ มากบุญ. พฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กอายุ 3 -5 ปี. *วารสารทันตภิบาล* 2557;25 (1):26-41.
3. ธราทิพย์ ก้อนทอง. ผลของโปรแกรมประยุกต์การพัฒนาความสามารถในการดูแลช่องปากแบบใกล้ชิดต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดูแลทันตสุขภาพของเด็กในปกครองของผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านตะดอบ ตำบลตะดอบ อำเภอมะนัง จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารทันตภิบาล* 2557;25 (1):57-68.
4. สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. *รายงานผลการสำรวจสุขภาพช่องปากระดับประเทศ ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2560*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก;2562.

5. สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดเชียงราย. **รายงานผลการสำรวจสุขภาพช่องปากเด็ก 3 ปี จังหวัดเชียงราย**. [ออนไลน์].[อ้างถึงเมื่อ สิงหาคม 2562]. จาก <http://cro.moph.go.th/moph/index.php>
6. สุนิภา ชินวุฒิ. **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็ก 1-3 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลเมืองบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี**. วิทยาลัยพยาบาลพระบรมราชชนนี ชลบุรี. การประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี 2558 เรื่อง การสร้างนักคิดสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21;2558.
7. อัสมาพร สุรินทร์ บุปผา รักษานาม นงนารถ สุขลิ้ม และธนรุต ตั้งคำ. ผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาสำหรับผู้ปกครอง ในการป้องกันฟันผุของเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลโคกยาง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง. **วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้**. 2562;6 (1):189-200.
8. สุขนันท์สินี เพชรสุวรรณ. **ประสิทธิผลของโปรแกรมการแปรงฟันแบบฝึกปฏิบัติจริงสำหรับผู้ปกครองของเด็กก่อนวัยเรียนช่วงอายุ 2-3 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง**. หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการจัดการ การสร้างเสริมสุขภาพ คณะสาธารณสุขศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์;2559.
9. สุปรียา เครือสาร พรทิพย์ กิระพงษ์ และนิตยา เพ็ญศิริรักษา. การเปรียบเทียบพฤติกรรม การดูแลสุขภาพช่องปากและสภาวะช่องปากของเด็กก่อนวัยเรียนที่มารับบริการคลินิกทันตกรรมเด็กดี อย่างต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่องโรงพยาบาลหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. **วารสารทันตภิบาล**. 2560;28 (2) :45-57.
10. วิลาวลัย มากประดิษฐ์. **ประสิทธิผลในการทำความสะอาดช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียนระหว่างการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโดยทันตบุคลากรและครูผู้ดูแลเด็ก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาการสุขภาพช่องปากประยุกต์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ;2557.